

DEL 1 – DECEMBER – PARNING

Utplacering av minkarna

Genast efter pälsningen flyttas avelsminkarna till egna burar där de senare kommer att bli parade. Burplatserna bestäms med hänsyn till avelsmålen, dvs. man väljer färdigt ut de linjer vars hanar man tänker para honorna med. Hanarna placeras vanligen ut i en burserie så att det alltid finns en serie hanburar efter fem serier av honburar.

Det finns också andra lösningar, t.ex. att det per tre serier honburar alltid finns en serie hanburar på motsatt sida. På varje sida om hanarnas burserie ska det finnas honor som man tänkt para hanarna med.

Avelshanarna flyttas ut bland honorna en kort tid innan parningen börjar. Det finns ingen enskild lösning som är bäst, utan på varje farm utarbetar man lösningar utifrån de metoder som visat sig fungera bäst i parningsarbetet.

Utfodring av avelshonor

Det är mycket viktigt att utfodra och optimera avelsdjurens kondition rätt. I många undersökningar och i farmernas egna fältstudier har man konstaterat att rätt optimering av konditionen är nyckeln till bra valp resultat.

Hur man genomför och lyckas med detta varierar stort mellan farmerna. Finlands varierande och ibland hårda vinterklimat skapar utmaningar i arbetet som gör att vi inte till alla delar kan följa Danmarks modell.

Målet är i varje fall att honorna ska ha förbränt sitt överloppsfett senast vid utgången av januari då man under finska förhållanden bör hålla konditionsklass 2 – 2 ½ (bilaga 1). Minkhonornas optimala konditionsklass varierar i någon mån beroende på utrymmena.

När man efter pälsningen har flyttat honorna till sina egna platser i god tid i december, börjar man optimera honornas kondition och banta ner dem stegvis under övervakning.

Minkarna utfodras varje dag eftersom fastedagar ökar risken för fettlever.

Att bestämma konditionsklassen

Det är bra att bestämma konditionsklassen genom att iaktta minkarna när de stigit upp mot gallret. Målet är att honorna i slutet av januari ska ligga i klass 2 – 2 ½, dvs. när deras bakben är helt synliga från magsidan.

Uppifrån sett ska honorna vara jämnt slanka så att inte djurets bakdel är bredare än från frambenen till bakhuvudet (bilaga 1).

För att uppnå bästa möjliga slutresultat bör man kontrollera honorna och märka ut de fetaste individerna (och även de alltför magra), vilket underlättar utfodringen. Det räcker inte enbart med att iaktta djuren från fodertrucken, utan man bör göra särskilda granskningar av konditionsklassen med ca en veckas mellanrum.

Skillnader mellan olika minktyper vid optimering av konditionen

Under den finska vintern varierar vädret från plusgrader till hård köld. Detta bör man ta hänsyn till när man optimerar djurens kondition. Det finns också tydliga skillnader mellan olika minkstammar. Exempelvis går korthåriga velvet-typer snabbare ner i vikt än gamla finska stammar av mink med längre päls.

Det finns också skillnader mellan olika färgtyper: Vita går långsammare ner i vikt än svarta, och safirer bör inte bantas i lika hög grad som svarta eller bruna färgtyper.

Velvet-typerna reagerar på sträng köld och går ner i vikt utan att man ens bantar ner dem. En ovarsam vinterutfodring kan leda till att honorna blir undernärda och dör under vinterns lopp. För att undvika detta bör man alltså kontrollera djurens kondition ofta och noggrant. Det är bäst att gå långsamt fram med bantningen. Om honorna gått ner för mycket i vikt under vintern och man överraskas av hård köld, kan man behöva

utfodra djuren två gånger per dag så att de får i sig tillräckligt med ofruset foder.

Konditionsperiodens fodergiva rör sig kring 130 – 160 gram (bilaga 2). Vid behov pressas fodret genom gallret vid kall väderlek. Fodergivan varierar beroende på djurets ämnesomsättning, stam, färgtyp, väder, strömmaterial och energimängden i fodret.

Individuell utfodring är alltså absolut nödvändig. Detta är också viktigt att ta hänsyn till när det gäller gamla honor som hållits i egna lyor efter avvänjningen och som har utfodrats mer sparsamt.

Kondition i slutet av januari

Bantningen av honorna avslutas i slutet av januari. I februari upprätthåller man konditionsklassen genom underhållsutfodring så att honorna är i god rörelse och ämnesomsättningen fungerar.

Man bör absolut inte banta honorna hårt ännu i slutet av februari eftersom det kan ha negativ inverkan på parningen och även på honans kondition vid dräktighet och digivning. Utfodringen i februari ska vara utjämnande och man bör endast göra finjusteringar av konditionen. Målet är att honorna ska vara i så jämn kondition som möjligt och konditionen får redan stiga lite (konditionsklass 2 ½).

Under optimeringen av konditionen håller en del farmare sina honor i klätterburar så att luckan till den övre buren är öppen. Detta är att rekommendera eller åtminstone värt att pröva. Honorna får på detta vis mer motion när de rör sig mellan burarna.

Även valpningsresultatet kan bli bättre eftersom den fysiska konditionen förbättras. Det är viktigt att notera att motionen även ökar aptiten. I klätterburar kan man alltså reglera honornas kondition genom att enligt behov hålla luckan stängd eller öppen.

Utfodring inför parning (flushing)

När vinterns period av konditionsoptimering är över i slutet av februari, bör honorna

genomgående vara i jämn kondition, dvs. ha uppnått konditionsklass 2 ½. Optimeringen av konditionen har misslyckats om honornas kondition varierar mycket. I sådant fall är det inte säkert att flushing gör någon nytta.

Genom flushing försöker man efterlikna naturens rytm, då utbudet av mat ökar efter den sparsamma tillgången till föda på vintern. Det är en signal till honorna att parningen är nära. Samtidigt är målet att öka antalet lossnade äggceller. För att uppnå detta mål bör flushingen vara effektiv och förhållandevis kort.

Det betyder att honorna utfodras fritt enligt aptit från och med början av mars under ca en veckas tid (bilaga 2). Honorna utfodras två gånger dagligen om det är hård köld under denna period.

Syftet är inte att flushingen ska vara så långvarig och kraftig att honan blir fet, men en liten höjning av konditionsklassen hör till saken. Nu närmar sig honorna konditionsklass 3. Tack vare den kraftigare utfodringen är honorna lugnare och parningen går också lättare. Från och med nu får honans konditionsklass inte längre sjunka.

Utfodring av hanarna och det slutliga urvalet

Det är viktigt att banta ner hanarna i god tid, men senast i slutet av januari bör de ligga på konditionsnivå 3. Om överloppsfettet speciellt kring testiklarna minskas redan tidigt på vintern, förbättras värmeförhållandena kring testiklarna och därmed också spermiekvaliteten.

Fetma minskar parningslusten och resulterar i fler obefruktade honor. Efter bantningsperioden försöker man bibehålla hanarnas kondition, och den får vara något stigande fram till parningen eftersom parningen förbrukar mycket energi.

Hanarna får inte bantas ner för hårt, eftersom det i sin tur leder till slagsmål och "tvångsparningar" under parningstiden. Det bör igen understrykas att man under finska förhållanden måste banta ner djuren

kontrollerat i små steg och med hänsyn till väderutsikterna, så att man inte överraskas av hård köld. Målet är dock att hanarna ska hålla en lämplig konditionsklass i god tid innan parningstiden.

Många minkfarmare gör ännu en gallring bland hanar och även honor i januari-februari, eller fattar beslut om vilka hanar som inte kommer att användas till parning. Gallringen görs på grund av sjukdom hos djuret (t.ex. plasmacytos) eller om djuret har ätit dåligt.

Även pälskvalitet och bettfel kan vara orsaker till att göra en slutlig gallring. Innan parning bör man kontrollera testiklarna. Båda testiklarna bör vara på plats och av samma storlek.

Foder

Speciellt vid utfodring av avelsdjur har doserare / individuella utfodrare flera fördelar och kan rekommenderas. Det är lättare att optimera djurens kondition om portionernas storlek är klarare, och utfodringen blir på så sätt mer kontrollerad. När det gäller honor finns det dock tydliga individuella skillnader, så även om man använder doserare ska man utfodra djuret, inte burlocket.

Strömateriäl

Minken är känslig för kyla. Redan när temperaturen sjunker under + 5 grader får minkens kropp arbeta för upprätthålla kroppstemperaturen (jämför med blåräven och -40 grader). Fukt eller för lite strömateriäl i lyan leder snabbt till hälsoproblem under vintern. Nutidens högt förädlade minkar av velvet-typ är inte lika härdiga och kräver noggrannare skötsel jämfört med finska långhåriga "lantrasminkar".

Kalla vindar är förödande för minken, liksom fukt som tränger ända in i lyan. Man kan inte nog betona hur viktigt det är att minken under vintern har tillräckligt med torrt strö som dammar så lite som möjligt och är fritt från mögel. Bra strömateriäl är t.ex. havre- och vetehalm, fint/mjukt hö och träull. På botten av lyan kan man lägga ett isolerande lager

kutterspån. Det räcker i allmänhet inte att lägga strömateriäl ovanpå lyan, utan vintertid måste man också lägga strö inuti.

När minkar bantas och det värmande fettlagret minskar är det extra viktigt att lyan är torr och att man använder rikligt med strö av god kvalitet. Vindskydd som placeras i öppningen till lyan minskar drag och hindrar snö från att komma in i lyan, samt hindrar strömaterialet från att komma ut i buren. Sådana vindskydd kan rekommenderas åtminstone för farmer som är utsatta för vind.

Ljusets inverkan på fortplantningen

Ljuset har stor inverkan på minkarnas fortplantningsrytm. Farmens utebelysning eller skugghusens och hallarnas arbetsljus kan, om de lyser länge under vinterns mörka dagar och t.o.m. nätter, störa minkens biologiska klocka. Då kan det hända att brunsten inte följer sin normala rytm. Ett allmänt råd är att kongsjord belysning före avelsperioden bör följa normal dagsrytm.

Tapio Hernesniemi

Lektor i pälsprodukten

Mellersta Österbottens vuxenutbildning

Projektet Ajantasalla

tapio.hernesniemi@kpedu.fi

Djurens hälsa- och välbefinnande under parningsperioden

Under vintern bör endast friska och försklassiga djur sparas till nästa avelsperiod. Sjuka djur behandlas eller pälsas. Sjuka djur ger dåligt valpresultat och dödligheten ökar.

Vintertid kan minken drabbas av problem som plasmacytos, sår och bölder, fettlever samt tillfälliga diarréer. Inför avelsperioden bör alla avelsdjur testas för plasmacytos och endast friska djur sparas för avel. En plasmacytos-positiv farm kan be om ett s.k. grupperat svar från laboratoriet och då kan man lämna kvar de minst sjuka minkarna till avel.

Om djuren får fler bölder och svårläkta hudskador än normalt kan de vara drabbade av FENP (ansikts-tassinflammation) som numera är en allmän åkomma. Man bör vara särskilt uppmärksam på att strömaterialet är rent och av god kvalitet.

Hårt och stickigt hö eller halm kan också öka risken för bölder speciellt bland gråa färgtyper. Bölder och sår skall behandlas eller så bör sjuka djur avlivas. Om ingen förbättring sker inom några dagar efter att man påbörjat en behandling, bör djuret avlivas.

Fettlever kan uppstå om djuret inte ätit eller till följd av någon sjukdom. Orsaken kan också vara ämnesomsättningsproblem p.g.a. avmagring och fodrets sammansättning. Oftast är det stora och feta minkar som lider mest av fettlever och som dör av det. Man bör genast ingripa om man märker att ett djur inte äter och försöka upprätthålla aptiten under vintersäsongen.

Diarréer försvinner oftast av sig själva vintertid, men det är ändå skäl att ta prover och inleda en behandling vid behov. Också mjölksyrabakteriepreparat kan vara till hjälp i behandlingen av diarré.

Diarré kan göra att djuret minskar kraftigt i vikt, så om ett djur insjuknar bör man se till att det inte magrar av för mycket.

Om djuren trivs mår de också bättre. Olika stimuli, såsom en hylla, förbättrar djurens välbefinnande och aktiverar dem. Det är viktigt att observera att det är stressande för djuret om man avlägsnar djurets tillgängliga resurser (såsom stimuli och utrymmen), något som man bör ta hänsyn till när man sköter djuret.

En hylla eller ett liggrör förbättrar honans välbefinnande under valpnings- och digivningsperioden. Detta bör beaktas när man planerar burlösningarna.

Anna-Maria Moisander-Jylhä
Veterinär
FPF rf
anna-maria.moisander-jylha@profur.fi